

Literatura catalana de la post-guerra.

Entenem que el període de 1939 fins a la data és ple de realitats profundes en el camp de la nostra literatura.

L'escriptor és fidel a una llengua i a les idees que la llengua transmet i revesteix. L'escriptor català escriu en català; i si no ho fa, no pot dir-se'n . La importància internacional d'una llengua no és raó suficient per adoptar-la, si no és la pròpia, quan de crear literàriament es tracta. D'altra banda, ho és recordar que llengües de migrada extensió territorial com són l'islandès i el grec i el serbi han tingut autors ^{llorejats} ~~guanyadors~~ ~~aque~~ aquests anys darrers amb el Premi Nobel. I que la literatura catalana té un autor que ha arribat a ser proposat per a aquest premi :Josep Carner.

Aquesta introducció vé a tomb precisament perquè tot un seguit de fets i de realitats envoltants, el que en diem circumstàncies, han pogut crear en l'ànim de gent de generacions últimes, aqueferades de cara a la vida, una certa confusió respecte a la valor de les llengües minoritàries o de ~~a~~ reduïda projecció internacional. Deixem ben clar, doncs, que la migrada-
sa geogràfica d'una llengua no vol dir que no sigui prou apta per a la

creació literària : tot dependrà de l'escriptor. Dire més, tot dependrà de la fidelitat de l'escriptor a l'esperit col·lectiu del qual la llengua no és sinó un reflex. (A)

Una de les realitats paladines de la ^{geo-}política és que disposa sempre d'una arma amb què jugar : l'arma de la campanya lingüístico-~~política~~. Per tant a qualsevol part del món, una majoria pot fer prevaldre la pròpia llengua per damunt de la que parla una minoria, o una minoria oligàrquica pot arraconar dels llocs del prestigi oficial una llengua majoritària en benefici de la minoritària que representa.

Calia dir això d'entrada per declarar a continuació que aquests fenòmens de domini lingüístic són ^{no} ~~perdurables~~, que obeeixen a èpoques històriques passatgeres com tot el que els homes fan ~~perdurables~~. La realitat íntima dels pobles és francament diamantina, dura i transparent. I durable. (A)

Amb tot, bo és reconèixer que durant una o dues generacions, o més encara una llengua pot semblar afeblida, i fins i tot donar a conèixer obres de tirat mediocre: a vegades això no obeeix a debilitat interna, sinó a circumstàncies editorials i permissives. La llengua viva del carrer pot contaminar-se de barbarismes, la literatura pot adotzenar-se...però és la

(A) Perquè és ben cert que l'escriptor es troba essent testimoni del seu temps, i de la seva terra. I només dient la responsabilitat d'aquest testimoniatge es farà ^{honorar} ~~honorar~~ dels seus contemporanis i, sobretot, dels qui vindran després. I el vehicle amb què l'escriptor treballa és la llengua, de la qual és ric i a la qual enriqueix.

(A) Quan, passat un temps, els fruits del Concili seran visibles en aquest terreny, fins els més encogats hauran d'obrir els ulls i els sords de conveniència hi hauran de sentir, perquè fins les pedres parlaran.

literatura que veiem, la que apareix. N'hi ha una altra, la que no apareix perquè no pot, perquè topa amb dificultats editorials o permissives. Però la literatura es va fent.

Per jutjar, doncs, la literatura catalana en aquests darrers vint-i-~~tan~~ tant anys cal tenir present tot el que porto dit d'entrada : i encara un fet que cal remarcar i reblar : la literatura catalana actual és hereva directa de l'antiga literatura, la que s'estengué del segle XII endavant i que mai no ha deixat de conrear-se ; que va de Ramon Llull al darrer poeta universitari , dels trobadors a Raimon , dels Col.loquis de Tortosa, de Despuig a Les formes de la vida catalana, de Ferrater.

Informativament, fóra ara el moment de donar una divisió dels gèneres literaris conreats del 1939 ençà i una llista de les obres i autors apareguts m . No ho faré. Aquesta llista pot trobar-la qui vulgui a les revistes ^{i als catàlegs} . En editorial sol ,és a dir, en llibres editats, de 1939 a 1963 tenim ,segons el setmanari "EL ESPAÑOL", 2.007 obres. La quantitat és poca, però no menyspreable. De no haver estat per les circumstàncies, aquesta xifra s'hauria, com a mínim, duplicat.

Paral.lelament a l'edició de llibres, una llengua estableix una comunicació de base entre els qui la parlen, a través de la premsa, a través

dels altres mitjans massius ~~de~~ de comunicació : la televisió i la ràdio, i ni cal dir que el cinema doblat. Aquests altres mitjans són inexistents entre nosaltres i, per tant, llur absència mutila greument el caire viu de la llengua com element de comunicació *i de ferment cultural (B)*

Hem de parlar, doncs, de literatura catalana actual sense fer esment del complement del llibre, que és tot aquell trenat de premsa, ràdio i televisió. Hem de cenyir-nos al llibre, als autors.

Primer estadi: la idea d'unitat general *geopolítica centrada entorn i per sota de Castella* ~~d'Espanya~~ (fa predominar en la literatura en terres catalanes, immediatament després d'acabada la guerra, la llengua castellana. I, per tant, la literatura en llengua castellana. Hom ens invita ~~amb~~ *constantment* ~~constantment~~, ~~fins i tot~~, a fer ús *quotidiana* de la bella llengua de Castella. No hi han llibres en català. Se n'escriuen? Quin dubte hi ha *Qui?*! Els escriptors que ja escrivien normalment en català - no oblidem que de 1900 fins a 1936 la literatura catalana tingué totes les possibilitats d'expansió imaginables i fou trencat el seu camí per l'esfondrada col·lectiva del 1939. La gent no ha perdut la fe en ella mateixa però estan cansats, la lluita per la vida esdevé dramàtica i no hi ha temps per pensar en consumir literatura, gairebé de cap mena. Però, a més

(B). Naturalment, no és prou que un llibre s'escriu ni que un nou tipus de ferri
es fabriqui. Cal, també, llançar el producte de forma intel·ligent i parlar-ne a la
premsa, i als altres medis de comunicació i informació de masses: mantenir ~~una~~ viva
la presència de l'obra, donar-li la condició de contemporaneïtat amb els lectors, els quals,
ultra augmentar en nombre, se sentiran cada cop més obligats al context cultural comú.

a més, hi han les circumstàncies socials, ^{situacionals} ~~littéraires~~, sobreposades a les circumstàncies naturals : i de llibre català ni se'n presenta cap a la censura.

El primer llibre en català aparegut a les llibreries em sembla que es veié cap a 1943, i era un llibre de poemes de Mossèn Camil Geis, de Sabadell. Era, segurament, una reimpressió. Aviat reneix una editorial, l'antiga Catalònia, ara Casa del Libro. Es autoritzada a imprimir reedicions, obres completes d'autors antics o de la renaixensa, Verdaguer, etc. El teatre català viu pobrement, de reposicions, i pràcticament no hi ha sinó un autor que segueixi estrenant, Josep Maria de Sagarra. Al món s'ha produït el fenomen de l'existencialisme literari de Sartre, Camus és conegut a França, però de literatura estrangera només en veiem en traduccions al castellà i amb molt de retard: autors que no tenien res a dir, Maurice Baring, Lajos Zilahy, Alba de Céspedes. La nostra literatura segueix sense donar autors nous, que siguin del temps. Es que no existien? Si que existien, però o eren a l'estranger - i l'exili no és propici, per altra banda, donat el nostre caràcter, a fer altra cosa que una recordació de modes i vies depassades - o bé treballaven enclaustrats, gens segurs de la via-

bilitat de llurs obres de cara a uns lectors desavesats i de cara a unes autoritats de premsa i publicacions la reacció de les quals no semblava haver de ser favorable. Però pensem que, mentrestant, s'havia produït, de 1937 a 1942 la gran obra de Marius Torres, a dins de Catalunya, desconeguda de tothom, i que Salvador Espriu havia anat treballant, i que ~~el~~ *els historiadors* ~~Sarrabina~~ continuaven els seus estudis crítics i que acabava la carrera d'advocat a València un tal Joan Fuster, i que Josep Pla, infatigablement, anava prenent i ordenant notes per als seus futurs llibres. Jaume Agelet, des de París, continuava la confecció minuciosa i alhora esclatant dels seus poemes, moria a França Pompeu Fabra, completava la seva titànica obra de prosista Joan Puig i Ferrer i, un desconegut, natural dels voltants de Tarrega, Manuel de Pedrolo, es feia un propòsit: ser escriptor exclusivament en català. A Mèxic i a Xile Joan Sales i Xavier Benguerel se situaven econòmicament i financerament per tornar algun dia i muntar forts negocis editorials a la terra nadiua, i uns joves que es deien Ferran de Pol i Pere Calders, que se n'havien anat quan només eren promeses, afermaven llur estil i nervi.

Cap a 1950 Josep Pla comença la llarga sèrie de llibres de viatges,

comentaris, ironia i escepticisme, que li procurarien una fama extensíssima entre totes les classes socials del nostre país, especialment la burgesia. Carles Riba, retornat d'un exili fruitós, s'aferma com el puntal de l'exigència i del cultiu més elevat de l'idioma. Esdevé, a més a més, l'inspirador ^{directe o} indirecte d'un esplet de joves, avui professors universitaris molts d'ells, que comprenen que la salvació de la nostra literatura recau en l'afinament de les possibilitats lingüístiques, en la seriositat crítica, en l'altura d'exigència: són Joan Triadú, Jordi Sarsanedas, Miquel Tarradell, Alexandre Cirici-Pellicer, Frederic Pau Verrié, Enric Jardí. Hom repren la col·lecció Bernat Metge, obra impulsada pel mecenatge de Cambó: Joan Estelrich i Carles Riba en porten el timó. Els joves catedràtics s'hi incorporen: Miquel Dolç, de Mallorca, Jaume Berenguer...

Es crea un premi literari: El premi "Joanot Martorell". L'obtenen algunes figures desconegudes fins aleshores: Cèlia Sunyol, Maria Aurèlia Capmany, i també Xavier Benguerel i Josep Pla.

Apareix el 1952 la Primera Antologia de Poetes Universitaris. Ara sí que pot parlar-se de relleu autèntic. Aqueixa gent tenen divuit anys i no poden, de cap manera, pertànyer al passat. Són futur. Aviat dos d'ells

s'obriran camí decididament : Josep Maria Espinàs i Albert Manent. Josep Maria Espinàs obté ~~avist~~ el Premi Joanot Martorell amb "Com ganivets o flames " que és una novel.la que no té res del pes antic, de la manera de fer establerta : Espinàs demostra que es pot escriure d'una manera actual, fa un redescobriment del llenguatge, ensenya quin és el llenguatge vàlid per a una normalitat que ens hem de fer. (c)

I ja és un davasall : ara es multipliquen les editorials, hom edita en català sense parar ,sorgeixen, indeturables, tot de promocions de nous escriptors i escriptores. Veus de temps callades, com Joan Oliver, se situen a la peunya dels immortals. La nostra historiografia és com sempre, una honra d'Europa : Abadal, Rubió, Martínez Ferrando, Soldevila,

Es donada a conèixer l'obra de Marius Torres, fabulosa, i és coneguda en tota la seva integritat la de Salvat Papaceit. Un jove que va donar-se a conèixer com autor de teatre es revela també com novel.lista ^{d'ofici} ~~de talent~~ i extraordinàriament dotat : Ramon Folch i Camarasa.

La novel.la coneix un impuls formidable : tenim les col.leccions Lletres, Raixa, Slecta, Destino, El Club dels Novel.listes, Hom fa un cens d'autors catalans vivents : ~~passerendabandrosomih~~, la xifra resultant fa dir ~~una~~ irònicament, que hi han més autors que lectors.

(c) Perquè, com remarquem molt bé Castellet i Molas, - i el que els diuen de la poesia pot igualment aplicar-se als altres gèneres de la creació literària - en acabar la guerra la nostra literatura es mantenia encara molt lligada al pes d'una tradició recent, que en podríem dir dominantment ^{convencional} ~~estaberta~~. La novel·la havia tingut, en el decurs del segle, un to realista a la ~~manera~~ heretat dels grans mestres castellans del darrer terç del XIX, però que, amb facilitat s'abocava al naturalisme. Narís Oller, Bertrana, Puig i Ferrer, i ~~les fonts~~ però paral·lelament una altra tendència, evasiva, irònica, europea de to frances: Charles Soldevik, Francesc Trabal: o finsament emboirada i germanitzant, com en les proses de Jorj Sienart o Ernest Martínez Ferrando. Encara cal fer constar la gran volada que les traduccions havien pres al Principat des de començaments del segle XX: des de la gran col·lecció de l'Avang. La bona - i la mitjana - literatura estrangera havia estat coneguda a Catalunya abans que a Castella i Portugal, gràcies a la legió, veritablement distingida, de traductors amb qui comptàvem.

Però és precisament de 1935 a 1945 que els modes narratius ~~se~~ sofreixen un capgirament a tot el món. Europa dona la pauta amb l'aparició de nous escriptors i teoritzants. Nosaltres vivim en guerra. Quan s'acaba la guerra interior en trobem

-1936-1939-1945

(C) a la frontera dels camps de batalla europeus i mediterranis. Caldria, quan
2 arribi la poca general, tractar de cercar una normalitat per a la nostra li-
teratura i, sobretot, per a la nostra ~~narrativa~~ narrativa. És la manera d'escriure,
la qui haurà quedat depassada; no els ~~temes~~ temes, però que fins i tot el tema pot
desdibuixar-se o modificar-se apreciablement segons el tractament estil·lístic que l'au-
tor li doni. No és delatador que la "generació perduda" nordamericana aprofundi ^{la}
~~te~~ ^{tècnica} i ara es podia començar a parlar dels seus representants, com a ~~grans~~ titans:
Fitzgerald, Dos Passos, Hemingway. "Ulls" de James Joyce havia mostrat les possibilitats
del monòleg interior: i Faulkner portava als extrems la imbricació d'arguments, la
mescla d'escenes, i de diàleg extern amb diàleg interior. Sartre arribaria, amb la
seva habilitat per les situacions últimes i la seva amoralitat, just al moment precís.
Era fatal, també, que la narrativa catalana havia de canviar i posar-se al dia.
Mancada, però, de projecció sostinguda damunt la pròpia societat, reduïda
no a existir com a tòtem, però sí com a fet i fet, de cada llibre aprofitat
un miracle, la nostra narrativa s'~~afavoria~~ ^{arapava} a una estil·lística nodruda ↘

ELS TRAITÉS

de modes que arreu del món s'anaven veient depassades. Novel·la psico-
 lògica, novel·la sentimental, novel·la naturalista. El llenguatge amb què se
 servien aquelles obres era ^{fet} de mots literàriament convencionats, a vegades rebuats,
 o, si més no, excessius. Descripció i narració i diàleg hi eren combinats amb
 poca trasa. ~~Les obres~~ ^{de} ~~amb~~ més nervi ^{d'aleshores} ~~son avui~~ ~~per~~ ~~de~~ peces de museu. Per
 això hem dit que la revolució en la manera d'escriure la duqüé a terme entre
 nosaltres Jm. Siqués, i no pas, segurament, de faiso' volguda, sinó aplicant el
 mètode directe, periodístic, a la narració. Val a dir que hi havia hagut un tri-
 llant paral·lelisme ^a ~~la~~ literatura castellana, on també ~~estiguera~~ ^{estigueren arropats} a molts
 novel·listes depassats fins a l'aparició de "La F. de Pascual Duarte" de Cela, no
 pas cap avantatge totalment nou, sinó continuació del tremendisme de Valle-Inclán.
 En teatre la nostra recuperació fore molt lenta. Dominada l'escena catalana
 per Sagarra, el seu teatre efervent, de mots cullevnadors, ~~que amb~~ ~~habilitat de te-~~
~~nyer~~ de situacions fàcilment còprables, el brill d'aquest autor obscuria les altres
 temptatives "L'hostal del amor", de F. Soldovila i "La vida d'un home" de Felip Alen, són
 els dos únics guanys importants abans de 1915, amb l'excepció de "Galatea" del mar-

(c)
3) -teix Sagarra que, juntament amb "La fortuna de Felvia" apuraven en l'autor preocupacions de fons i de forma més intenses, i una aproximació al teatre que ja ~~sempre havia~~ ^{sempre havia} a Europa, Brecht, Anouilh. Però mancava el teatre profund, existencial i densat de Pedrol, de Le Capmany, de Broca. ~~El~~ El panorama de la literatura espanyola castriana, tot i els corrents conservadors, acasats i conformistes.

Com que tota generació ~~vol dir~~ ~~quell~~ ~~no~~, consumeix els seus llibres, no és estrany que les exigències de les generacions més noves necessin a una estructura diferents a les notes ^{ai} llibres: en poesia, la preocupació comunitària fa que el poeta abandoni la tova de vori i es faci predicador, profeta, gemenà del home del carrer, des d'una actitud mental severa i dolguda - Espriu - fins a una postura de franca rebel·lió popular, - F. Velloverdi, Joan Argete, Núria Sals.

Es simptomàtic que els joves manifestin a través de la poesia l'actitud comunitària, o la seva peculiar integració en la comunitat. Fora atípic que ho fessin a través de la novel·la - la novel·la és producte d'una maduresa crònica, d'un poder no pas creador sinó recreador. No tenim novel·listes joves, per què és llei que no hi hagin. Però tenim assagistes joves, historiadors joves, poets joves.

De ensaï
~~Cap a~~ 1960/la literatura catalana encara coneix un nou impuls : el de les editorials dinàmiques, més modernes : Edicions 62, model de rigorositat i organització, Nova Terra, Estela. I el ~~reneixement~~ *ressuscitament*, més puixant que mai, d'una editorial que havia donat el millor de la literatura universal ~~abans~~ abans de la guerra : Edicions Proa. Aquestes editorials, al costat de les clàssiques, com puguin ser Barcino o Catalònia, donaran a la nostra literatura pel cantó de la producció, ~~si~~ *d'impuls* que no pot obtenir ~~per~~ pel cantó del consum i del quefer biològic de la comunitat. I encara cal afegir-hi les editorials pedagògiques i de llibres de consulta, com sien Vicens-Vives o Teide, ~~e~~ ~~Barral~~ *. I el fenomen de l'auge de la traducció'.*

No era debades que havien existit uns homes de gran densitat científica que havien senyalat la pauta ~~de~~ de seriositat i profunditat en l'atac als temes crítics. La presència de ~~tractadistes~~ *nous* *Josep Romeu* com Joaquim Molas o Josep Maria Castellet o Joan Ruiz Calonja o Jordi Carbonell ~~ho~~ testimonieja.

una herència ben aprofitada
Els continuen la tasca d'un Josep Iglésies, d'un Puig i Cadafalch, d'un Jordi Rubió, d'un Vicens Vives, d'un Carles Riba o d'un Carles Cardó.

Si, podem estar satisfets. Posseïm el que tota literatura normal ha de posseir, encara que bona part del nostre públic sigui només un públic

potencial : tenim prosistes ,narradors, excel.lents, amb domini del llenguatge i aquell toc de gràcia dels elegits : Josep Pla,

Tenim crítics de profunditat, humanitat, talent : Molas, Castellet, Joan Fuster ^{per a mi} ~~possiblement~~ el millor prosista ^{crític} del català actual.

Tenim ^{novel·listes} ~~novel·listes~~ de força, ^{i de gràcia} equiparables als millors de ~~les~~ literatures ~~germanes~~ ^{la castellana} ~~de la nostra~~, encapçalats per la titànica figura de Manuel de Pedrolo : Maria Aurèlia Capmany, Mercè Rodoreda, Folch i Camarasa, Calders, Llorenç Villalonga, Joan Vila-Casas.

Poetes de crit i poetes de murmurí : Vinyoli, Brossa, Francesc Vallverdú, Espriu, Bauçà, Palau-Fabre, *Clementina Arderiu, Foix, Xavier Aunós*

Dramaturgs originals i aspres : Baltasar Porcel, Capmany, Pedrolo, Badia.

Què ens manca ? Potser una mica de fe col·lectiva, un xic de despreniment de la rutina, unes ganes de ser en el món tal com som, i ~~ningú~~ de valdre'ns del nostre prisma propi i autèntic.

I, també un xic d'atenció : que el brill de les monedes no ens enlluerni i ens privi de veure l'altra llum, la que ^{ja} portem a dintre, i els nostres autors, portant-veus de l'esperit col·lectiu, alcen tan enlaire. (D)

Tot això ens marca des de dèntre: des de fora és albirable la dissociació entre llibre i
lectors, d'avesament que cal reprendre, car molta gent cau en el magua de la massa,
i no s'afeciona a llegir, sinó a mirar. La publicitat és ~~la~~ el text de molta gent, el
text frívol; mentre el dinamisme de blocs comuns de la premsa esportiva és la seva lectura
èpica i la novel·la curta de l'ext, mal escrita, la seva narrativa. A la poesia no hi arribem,
ni tan sols en les seves manifestacions més populars.

D'altra banda, mentre no tinguem escoles, ni premsa diària ni actes, medis
massius d'informació i comunicació ens trobarem abocats a una dissociació entre
el llenguatge del qui escriu i el llenguatge emprat pel qui llegeix. Els motlles de l'un
no encaixaran amb els motlles de l'altre. El llenguatge cal aprendre'l a l'escola. Perquè el
llenguatge és quelcom a aprendre. L'expressió oral familiar, el canor, a les distraccions, no
és prou. T'cal conèixer el vocabulari abstracte, i el tècnic - elemental - si volem que la
nostra comprensió de textos esdevingui planera com un hàbit. Per això es dona el cas
d'una minoria ~~que~~ que pot tastar la literatura catalana i d'una majoria que ha
de fer un esforç (massa intens) per acostar-s'hi. Dic això perquè no basta parlar de
literatura des de l'autor o l'editor, o el llibreter: cal entendre que el públic és el qui
hi dona el toc final, conclusiu.